

Tözsér Árpád

Pozsonyi Páholy, 1989

Pozsony, 1989. december 3. – Megint gyűjthetem az újságokat, mint 68-ban! Akkor is szinte egyik napról a másikra izgalmas lett minden újság, s mint a jó krimi, úgy olvastam őket, nem volt szívem elhajtani semmit. Úgy kezdtem gyűjteni a folyóiratokat, lapokat, mint a jó könyveket. Aztán jött augusztus 21., Csehszlovákia szovjet megszállása, 1970-ben pedig a husáki „konszolidáció”, és a lapkivágások dossziéit és az újsággyűjteményemet lehorodtam a pincébe. Hogy ne legyenek szem előtt. Ugyanis egyszeriben gyanús lett mindenki, aki emlékezik, gondolkodik, 68-as lapokat olvas. Remélem, a most megint dalmahodó lap-archívumom nem kerül a pincébe. A nemzetközi helyzet alakulása olyasmit mutat, hogy a mostani változások tartósak lesznek. – Szóval megint nyakig vagyunk a reformokban, sőt a forradalomban. De érdekes módon most nem az írók, költők a forradalom hangadói, hanem a színészek és az egyetemisták. A novemberi tüntetéseket levezénylő VPN (Verejnost’ Proti Násiliu – Nyilvánosság az Erőszak Ellen) mozgalom vezérkara is a Színművészeti Főiskola épületében székel. Úgy látszik, minket (írókat és az idősebb nemzedékeket) egy életre megfélemlítettek 1956 és 1968/69 retorziói. De azért a fiatalok „szíveit mi is megérdemeltük”, 68-as, rozsdás reformerekként mi is velük lelkesedünk. – Dobos Laci a Kosuth-adón beszél. Kesereg, hogy az Új Szó nem hozta le a „33-ak” (a szlovákiai magyar értelmiségiek egy csoportja autonómiát követelő) petícióját. Meg arról is beszél Dobos, hogy november 17-én ő is ott volt Prágában, részt vett az emlékezetes, s a rendőrök és kommunista rohamgárdák által vérbe fojtott tüntetésen, de szerinte ez a tüntetés nem 1989-ben és nem november 17-én kezdődött, hanem 1968. augusztus 21-én. No, ebben már tökéletesen egyetértünk. – Nekem is éppen valami beszédfélét kellene fabrikálnom: csütörtökön (december 7-én) a Szlovák Írószövetség rendkívüli kongresszust tart, s ott, a szlovákiai magyar írók nevében (magyar írócsoportunk megbízásából) nekem is szólnom kellene. Talán arról fogok beszélni, hogy

a kommunisták által halálra ítélt és kivégzett Vladimír Clementis anno azt mondta: óvakodjunk azoktól a politikusoktól, akik „ani nerecituju, ani necituju slovenských básnikov“. (A szlovák szöveg a szójátéka miatt lefordíthatatlan, jelentése: akik nem is szavalják, és nem is idézik a szlovák költőket. – De nem is kell lefordítani az idézetet, mert szlovákul fogok beszélni.) S a gondolatsort oda futtatom ki, hogy a húszéves husáki „konszolidáció” alatt politikusaink nemhogy költőket szavaltak vagy idéztek volna, de az új hatalom szemében az egész írótorsadalom egyszerűen gyanús lett. Vajon miért? Azért, mert az új rend a középszer rendje volt, az irodalomban viszont a középszer a dilettantizmus szinonimája: a dolgok természetéből következik, hogy minden tehetséges író ellenzéke volt Husákék konszolidációs rendszerének.

Pozsony, 1989. december 27. – November 17. óta a tévé szimulákrumában élek. Megszűnt számomra a kint és bent különbsége, magánéletem, munkahelyem, a város ködben van, csak a tévé képernyőjén át látok ki a világba. 56-ot a rádión keresztül éltem meg (azt hiszem, a „magyar 56” volt a világ első forradalma, amelyet a média, akkor a rádió, elejétől végig élőben közvetített), a mostaniakat (a prágait, a berlinit, s főleg a bukarestit) a tévében izgultam/izgulom végig. (Ezekhez képest a pozsonyi szinte csak egyetlen tüntetés volt, s azon személyesen is részt vettem.) Az előbb a tévében levetítették a Ceaușescu bírósági peréről és kivégzéséről készített filmet. Olyasminek lehettem a szemtanúja, amit korábban csak a Nagy Francia Forradalom résztvevői láthattak: egy abszolút monarchia bukott meg, s egy abszolút monarchát végeztek ki a szemem láttára. Mintha XVI. Lajos kivégzését annak idején filmre vették volna. A különbség persze óriási: Ceaușescuné elejétől végig úgy könyököl az iskolapadon (valami vidéki tanteremben folyik a tárgyalás), mintha kocsmában ülne, maga Ceaușescu meg béres módjára káromkodik! Hol van ez attól a méltóságtól és emelkedettségtől, amellyel a royalisták mentek bitó alá! Dehát amilyen a kor, olyan a bukása. A csak gyilkolászaiban nagy XX. század nem érdemel más véget. Hogy is írta Lucanus? „Mely nagy volt Róma, az ő romlása jelenti.” Mely kicsi volt a gyilkos XX. század, az ő romlása jelenti.

Pozsony, 1989. december 31. – Az év utolsó napja! Úgy szeretném, hogy munkában teljen el. A Napba állandó rovatot tervezek. (A Nap a szlovák „nežná revolúcia”, magyarul: „gyöngéd forradalom” magyar lapja. A „gyöngéd forradalom” kifejezéshez – hát igen, gyöngéd volt, talán túl gyöngéd is!) A rovat címe Páholy lenne, utalva kicsit az egykori pozsonyi szabadkőműves páholyra is, amelynek épületében most a Csemadok központi bizottsága székel.) Témák a rovatba: az Írószövetség rendkívüli kongresszusának tanulsága: meddig lehet egy közösséget, egy népet prostituálni; a románok a saját testükkel csináltak forradalmat, mi csak a lelkünkkel; Václav Havel: a „bársonyos forradalom” fő feladata: a társadalmi erkölcs rekonstrukciója; Havel személyében Csehszlovákiának író-elnöke van: mintha Magyarországon Konrád György vagy Csoóri Sándor volna a köztársasági elnök – ez is a demokrácia fokmérője; a franciáknak is volt már író-elnökük, vagy csak miniszterük?, ki is volt az?, Malraux?

S ha már az író-elnöknél tartunk: tulajdonképpen Masaryk is író volt: publicisztikája irodalom, a javából. Az ő Athenaenum című folyóiratában zajlott le annak idején például az a vita, amelyben fontos, addig középkorinak tartott két cseh hőskölteményről bebizonyosodott (elnökünk hathatós részvételével), hogy hamisítványok. S még valami: anno egymillió csehszlovák koronát adományozott tudományos és kulturális céljainkra. (Ebből a pénzből alakították meg aztán az ún. Masaryk Akadémiát, amely egészen 1945-ig működött.) Remélem, Havel is lesz annyira gavallér, mint nagy, humanista elődje. Például a kicsit elöregedett Csemadokból és egy-két milliós adományból ma is nagyszerű csehszlovákiai magyar tudományos akadémiát lehetne szervezni.

Pozsony, 1990. január 1. – 15 perc telt el az új esztendőből, negyed egy van, éjfél után. A Budapest 2-n a „kis Kabos” bő gatyában, árvalányhajás kalappal a fején az *Én vagyok a falu rossza* egyedült éneklő, az 1-en Huszti Péter a *Szózatot* mondja: „És annyi balszerencse közt, / Oly sok vizsály után, / Megfogyva bár, de törve nem / Él nemzet e hazán.” Boldog új esztendőt mindannyiunknak!